

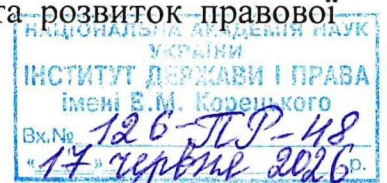
*До спеціалізованої вченої ради Д 26.236.03
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ, 01001*

ВІДГУК

опонента – доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Бисаги Юрія Михайловича на дисертацію у вигляді наукової доповіді (захист наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії) Кубка Андрія Євгеновича на тему: «Державний інтерес у публічному та приватному праві (теоретико-методологічне дослідження)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень»

Актуальність обраної теми дослідження. Дисертаційна робота Кубка А. Є. присвячена комплексному аналізу категорії державного інтересу та його функціонуванню у сферах публічного й приватного права. Державні інтереси є фундаментальним компонентом будь-якої правової системи і, більше того, здійснюють вагомий вплив на процеси державотворення, на діяльність державно-правових інститутів. Для сучасної України проблема державних інтересів постає надзвичайно гостро через виклики воєнного стану. Це актуалізує потребу в переосмисленні сутності державних інтересів та інструментів їхнього забезпечення, зокрема і в аспекті проблеми обмежень прав і свобод громадян для захисту життєво важливих державних інтересів.

Науково-теоретичне вирішення питань, пов'язаних із природою державного інтересу, його забезпеченням та інтеграцією в правових відносинах, безпосередньо впливає на формування та розвиток правової

науки і юридичної практики. Саме розумінням природи державних інтересів та засобів їх забезпечення значною мірою визначаються доктринальні і практичні підходи до сутності держави, державної влади, способів виконання завдань і функцій держави. Державні інтереси, проблематика їх наукового осмислення перебуває у тісному взаємозв'язку та зумовлює підходи до створення, реформування, визначення повноважень низки державних інституцій, а також галузей законодавства.

Наукова розробка проблематики державних інтересів набуває особливої теоретичної та практичної значущості з огляду на тривалий перехід українського суспільства і державних інституцій від тоталітарного минулого й планової економіки до стандартів правової держави та ринкових відносин. Цей перехід, що розпочався з моменту проголошення незалежності, є поступальним і супроводжується змінами в юридичному, політичному, соціально-економічному, культурному житті суспільства, неминуче супроводжується зміною уявлень про державні інтереси, їх функціонування і механізми захисту як в публічно-правових, так і в приватно-правових відносинах, їх взаємодії із суспільними, колективними, приватними інтересами. Водночас теоретичне осмислення і нормативне регулювання державних інтересів та процесів забезпечення обумовлює подальші напрямки суспільної і правової трансформації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Обґрунтованість положень, висновків, рекомендацій та пропозицій дисертаційного дослідження Кубка А.Є. не викликають жодних сумнівів. Вони логічно відображають найбільш суттєві аспекти дослідження та базуються на власних авторських судженнях, на результатах ґрунтовного ознайомлення з доктринальними та нормативними джерелами, системному аналізі емпіричної бази. Свідченням обґрунтованості наукових положень дисертації може слугувати й перелік джерел, які використав автор під час

підготовки дослідження (530 найменувань), та які разом складають базу для формування узагальнення теоретичного досвіду.

В роботі Кубка А. Є. запропоновано новий теоретично-правовий підхід до вирішення важливої наукової проблеми, а саме державного інтересу як правової категорії у публічному та приватному праві, включаючи його природу, ознаки, місце в правовій системі, механізм забезпечення у публічно-правових і приватно-правових відносинах, відповідальність держави в механізмі забезпечення державних інтересів. Це становить суттєвий внесок у розвиток вітчизняної юридичної науки.

Достовірність і повноту результатів дослідження досягнуто за допомогою послідовного використання автором низки загальнонаукових і спеціальних методів. Загальнонауковий діалектичний метод дав можливість дослідити сутність інтересу як правової категорії у публічному і приватному праві (розділ 1), взаємозв'язок державних інтересів із природою держави як їх носія (підрозділ 2.1), співвідношення і взаємодію державного інтересу з іншими категоріями інтересів – суспільними, відомчими інтересами тощо (підрозділ 3.3). Історичний метод було використано в ході дослідження генези інтересу як правової категорії (підрозділ 1.1) та трансформації природи держави як суб'єкта державних інтересів (розділ 2). За допомогою системно-структурного методу було розкрито особливості правового механізму забезпечення державного інтересу в публічному та приватному праві (розділ 4), завдання держави як носія державних інтересів (підрозділ 2.2). Формально-юридичний метод отримав застосування в процесі дослідження функцій держави як носія інтересів (підрозділ 2.3) та її відповідальності в механізмі забезпечення державних інтересів (розділ 5). Порівняльно-правовий метод використано при дослідженні державного інтересу і механізму його забезпечення в контексті співвідношення національно-правових і міжнародно-правових підходів, а також співвідношення забезпечення державного інтересу в публічно-правових і приватно-правових відносинах (розділи 3, 4).

Аналітичний метод застосовано в процесі дослідження проблематики функціонування механізму забезпечення державного інтересу в публічному і приватному праві в контексті питань принципів і обмежень застосування цього механізму (підрозділи 4.3, 4.4). Прогностичний метод дав змогу дослідити проблематику реалізації юридичної відповідальності держави в механізмі забезпечення державних інтересів (підрозділ 5.3).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Роботу виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020, Переліку пріоритетних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942 та від 22 серпня 2018 р. № 641 зі змінами від 3 травня 2023 р., науково-дослідних тем Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України: «Правовий прогрес: запити громадянського суспільства» (01.2017-12.2019, державний реєстраційний номер РК 0117U002697), «Роль правової доктрини в реформуванні національної правової системи: запити – підходи – рішення» (01.01.2020-31.12.2021, державний реєстраційний номер 0119U103206), «Оптимізація правотворчої діяльності: теоретико-прикладні засади» (I кв. 2022 – IV кв. 2024, державний реєстраційний номер 0121U114449).

Мета та завдання дисертаційної роботи. Метою дисертаційної роботи є теоретико-методологічне дослідження сутності державного інтересу в публічному та приватному праві. Для досягнення поставленою метою автором послідовно виконано комплекс завдань, в тому числі:

– розкрити історичні та гносеологічні витoki інтересу як правової категорії, проаналізувати методологічні засади дослідження інтересів у публічному та приватному праві, визначити форми та особливості співвідношення інтересів у публічному та приватному праві;

– визначити місце категорії «державний інтерес» у категоріальному апараті сучасної теорії держави і права;

– розкрити природу і ознаки держави як носія інтересів у публічному та приватному праві, окреслити структурну характеристику завдань держави як носія інтересів у публічному та приватному праві, дослідити функціональний механізм забезпечення державного інтересу в публічному та приватному праві;

– проаналізувати природу формування державного інтересу в публічному та приватному праві, розкрити природу державного інтересу як діалектичної взаємозалежності державних та суспільних потреб та можливості їх задоволення правовими засобами, що визначає його аксіологічну характеристику, визначити ознаки державного інтересу в публічному та приватному праві, дослідити місце державного інтересу в системі дотичних категорій;

– визначити особливості публічного та приватного права як інтегрованої сфери забезпечення державних інтересів, дослідити механізм забезпечення державного інтересу в публічному та приватному праві, включаючи його ознаки і поняття;

– розкрити принципи функціонування механізму забезпечення державного інтересу, а також юридичні обмеження його застосування в публічному та приватному праві;

– розкрити природу та ознаки відповідальності держави в механізмі забезпечення державних інтересів, визначити підстави відповідальності держави у зв'язку із забезпеченням державних інтересів, дослідити реалізацію юридичної відповідальності держави в механізмі забезпечення державних інтересів.

Відповідно до вказаних мети і завдань автор вдало визначив об'єкт і предмет свого дослідження. Так, об'єктом дисертаційного дослідження було визначено суспільні відносини, пов'язані з діяльністю держави із забезпечення державного інтересу в публічному та приватному праві. Предметом дослідження виступають теоретико-методологічні засади державного інтересу в публічному та приватному праві.

Структура дослідження. Структура дисертаційної роботи обумовлена предметом, метою і завданнями дослідження. У розділах дисертаційної роботи послідовно відображено основні аспекти обраної здобувачем наукової проблематики.

У розділі 1 досліджується інтерес в публічному та приватному праві як явище правової дійсності; викладено генезу основних зовнішніх ознак інтересу та проаналізовано його основні характеристики. Обґрунтовано розуміння інтересу як складної структурованої категорії, яка включає матеріальні й нематеріальні потреби суб'єкта інтересу; усвідомлення таких потреб та можливі необхідні й придатні для цього засоби їх задоволення.

Розділ 2 присвячено дослідженню природи, ознак, завдань, функцій держави як носія інтересів в публічному та приватному праві; розкривається значення держави як носія інтересів у публічному і приватному праві, включаючи теоретико-методологічний аналіз держави як носія інтересів з точки зору реалізації її функцій і виконання завдань. У дослідженні розкрито функції держави як носія інтересів у публічному і приватному праві у сфері законодавчої, адміністративної й судової діяльності.

У Розділі 3 аналізується природа державного інтересу в публічному та приватному праві. Запропоновано поняття й ознаки державних інтересів як правової категорії. Інтереси держави визначено як об'єктивні визнані державою інтереси, які засновані на загальносуспільних (публічних) потребах і релевантні по відношенню до цих потреб з точки зору правових засобів їх реалізації та спрямовані на виконання первинних завдань держави. Розроблено підхід до державного інтересу як об'єктивного явища державно-правової дійсності, що відображає зв'язок потреб держави й суспільства з можливістю їх задоволення правовими засобами. Досліджено взаємодію, співвідношення, діалектичний зв'язок інтересів держави із дотичними категоріями – суспільними, публічними, відомчими, колективними інтересами, інтересами територіальних громад, включаючи

аналіз проблем неспівпадіння між державними інтересами та інтересами територіальних громад і обмежень інтересів територіальних громад в інтересах держави.

Розділ 4 розкриває процес забезпечення державного інтересу в публічному та приватному праві. Проаналізовано механізм забезпечення інтересів держави в публічному та приватному праві, включаючи особливості юридичного забезпечення державних інтересів у сучасних воєнно-політичних умовах. Розроблено поняття і систему ознак правового механізму забезпечення інтересів держави. Проаналізовано принципи функціонування правового механізму забезпечення інтересів держави, а також обмеження у застосуванні державними органами цього механізму.

У Розділі 5 висвітлюються питання юридичної відповідальності держави в механізмі забезпечення державних інтересів. Розкрито природу, підстави, ознаки й особливості реалізації відповідальності держави в механізмі забезпечення державних інтересів.

Структура дисертації демонструє цілісність, послідовність і логічність викладення матеріалу, відображає авторський підхід до досліджуваної проблематики. Структурні елементи роботи спрямовані на досягнення визначеної мети дослідження.

Наукова новизна дослідження. Дисертаційне дослідження Кубка А. Є. містить ряд важливих висновків, положень і рекомендацій. Серед інших слід відзначити наступні:

– запропоновано поняття інтересу, яке поряд із його розумінням як залежності між потребами й можливістю їх задоволення включає усвідомлення потреб матеріального й нематеріального характеру, а також наявність засобів їх реалізації; інтерес визначено як усвідомлену потребу матеріального або нематеріального характеру, яка передбачає наявність засобів її реалізації;

– сформульовано поняття державного інтересу як правової категорії, що відображає публічно визнану державою об'єктивну необхідність

задоволення державних і суспільних потреб структурованими релевантними правовими засобами; запропоновано визначення державного інтересу: державний інтерес – це об’єктивне явище державно-правової дійсності, що відображає зв’язок потреб держави й суспільства з можливістю їх задоволення правовими засобами, а з правової точки зору державний інтерес постає як правова категорія, що відображає публічно визнану державою об’єктивну необхідність задоволення державних і суспільних потреб структурованими релевантними правовими засобами;

– визначено комплекс ознак державного інтересу, до яких віднесено: структурованість, об’єктивність, публічність, релевантність засобів забезпечення, а також державне визнання;

– запропоновано поняття механізму забезпечення державних інтересів як багаторівневої системи нормативних правових засобів цілеспрямованої послідовної (стадійної) реалізації й захисту державних інтересів системою державно-правових інституцій; вироблено систему ознак механізму забезпечення державного інтересу, до яких належать ознаки: стадійності, нормативності (наявність правових норм), інституційності (наявність державних інституцій), цілеспрямованості (наявність мети й завдань), багаторівневості (забезпечення на всіх рівнях держави);

– розкрито дихотомічну природу відповідальності держави в механізмі забезпечення державних інтересів, яка відображає можливість відповідальності держави як у національному правопорядку, так і в міжнародних юрисдикційних інституціях; визначено ознаки та підстави юридичної відповідальності держави в контексті забезпечення державних інтересів і запропоновано класифікацію цих підстав, а також визначено особливості функцій юридичної відповідальності держави в механізмі забезпечення державних інтересів; юридична відповідальність держави розглядається як необхідний елемент механізму забезпечення державних

інтересів, а також як інструмент контролю діяльності державних інституцій у процесі реалізації та захисту державних інтересів;

– запропоновано визначення наукового аналізу завдань держави у контексті державних інтересів в якості окремої методологічної проблеми в межах предмета теорії держави і права;

В дисертаційній роботі містяться також й низка інших важливих для розвитку правової теорії і юридичної практики висновків і рекомендацій.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз дисертаційної роботи Кубка А. Є. підтверджує дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності. У роботі відсутні ознаки академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження. Використання ідей, наукових результатів та текстів інших авторів має посилання на відповідні джерела. У працях, виконаних у співавторстві, визначений особистий внесок здобувача.

Зауваження щодо окремих положень дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Кубка А. Є., слід також зазначити, що вона містить певні положення і висновки, які мають дискусійний характер.

1. У дисертаційному дослідженні інтерес розглядається як чинник об'єктивного права і водночас як передумова суб'єктивного права (с. 60 монографії), при цьому автор наголошує на необхідності й можливості обмеження суб'єктивних прав (с. 61, 63 монографії), що цілком виправдане, але залишає не до кінця визначеними деякі важливі положення. По-перше, залишається невизначеним співвідношення між об'єктивним і суб'єктивним правом у контексті особливостей у публічному і приватному праві. По-друге, не до кінця розкритим залишається взаємозв'язок суб'єктивного права із законними інтересами особи.

2. Розглядаючи механізм забезпечення інтересів держави в публічному і приватному праві, дисертант, аналізуючи численні системи

класифікації функцій держави, які запропоновані в науковій юридичній літературі, визначає основні функції такого механізму, виходячи з принципу поділу влади, виділяючи законодавчу, виконавчу й судову функції (с. 153 монографії). Водночас дисертант залишив поза увагою особливості реалізації цих функцій механізму забезпечення інтересів держави в контексті основних і похідних завдань держави як носія державних інтересів, які досліджував і виділяв сам автор, адже визначені функції спрямовані на виконання завдань держави.

3. Недостатньо обґрунтованим є положення про те, що інтерес як юридичну категорію слід визнавати на одному рівні з поняттями «правові традиції», «правова культура», «правова свідомість» (с. 45 монографії). Ці поняття не є однопорядковими й мають різне функціональне призначення. Аргументація дисертанта про те, що інтереси, як і зазначені категорії, впливають на функціонування правових інститутів, здається непереконливою, оскільки вплив цих явищ і їхній теоретико-методологічний потенціал є принципово різними.

4. Дисертант, розкриваючи характеристику підстав юридичної відповідальності держави в механізмі забезпечення державних інтересів (с. 379 монографії), зазначає, що підставами відповідальності держави виступає, в тому числі, застосування з боку державної влади юридичних засобів, які є неналежними і непридатними для забезпечення об'єктивно існуючих державних інтересів. При цьому автор не розкриває співвідношення між «неналежними» і «непридатними» юридичними засобами, не наводить пояснення відмінностей і взаємодії між цими видами засобів. Вважаю, що такий підхід несе в собі ризик невиправданого розширення підстав відповідальності держави, що, в свою чергу, видається несумісним із принципом правової визначеності.

5. Не можна погодитися з автором дисертаційного дослідження, що ознакою інституту відповідальності держави є його історичність (с. 372 монографії). Відповідальність держави — це реально існуючий у

конкретний момент часу механізм впливу за конкретне правопорушення, незалежно від історичних аспектів розвитку інституту відповідальності держави. Історичність слід розглядати як методологічний принцип вивчення інституту відповідальності, а не як його ознаку.

Разом з тим, висловлені зауваження не заперечують теоретичної і практичної цінності дисертаційної роботи, її наукової новизни та належного фахового рівня і не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження виконано дисертантом самостійно, усі сформульовані в ньому висновки і положення є результатом особистої наукової праці автора. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, а також за оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам, що висуваються до докторських дисертацій згідно із Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197. Реферат дисертації Кубка А. Є. на тему «Державний інтерес у публічному та приватному праві (теоретико-методологічне дослідження)» відповідає основним положенням дисертаційної роботи, відображає структуру і наукові результати дослідження.

Загальний висновок щодо відповідності дисертаційної роботи встановленим вимогам. На підставі викладеного вважаю, що дисертаційна робота у вигляді наукової доповіді (захист наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії) Кубка А. Є. на тему «Державний інтерес у публічному та приватному праві (теоретико-методологічне дослідження)» за змістом, структурою, актуальністю, оформленням, науковою новизною, практичною значущістю результатів відповідає вимогам п.п. 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її автор – Кубко

Андрій Євгенович – на основі публічного захисту заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень».

Опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
завідувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний
університет»**

15.06.2026 р.

Юрій БИСАГА

